

מתוס' ב"ק (דצ"ה ע"ב) שבדברי אמורא אמרינן תנא ושייר ע"ש וכ"כ עוד שם (בכלל ל"ב). ועיין לגאון מהרש"ם ז"ל בעין הרועים (דף ל"א ע"א אות ו' ודף ע"ו ע"א אות ה') שהביא דברי הרדב"ז (דסי' רפ"ה ובדל"א ציין לרדב"ז סי' רע"ז: וצ"ב) ולא העיר מהתוס' והיד מלאכי הנ"ל וצע"ק. שו"מ לו שבמק"א עשירים דבריו ששם (בדף צ"ז ע"א אות ס"ג) הביא דברי התוס' בב"ק שאמרינן בדברי אמורא תנא ושייר ע"ש, (וליי"מ ל"ז) (א).

והנה ממש עתה נדפס מכת"י שו"ת רדב"ז חלק ח' ומצאתי שם (סי' קמ"א דף ק' ע"ב ד"ה ועתה) שכתב הרדב"ז, לפי שלא ראיתי בכל מה שלמדתי תנא ושייר בדברי האמוראים ואין צריך לומר בדברי הפוסקים ע"ש. ולפ"ז ק"ל דסותר למ"ש בסי' רפ"ה (וכפי הבנת הי"מ) ותו שלא זכר לתוס' וגמ' שהביא ביד מלאכי (שם ושם) שמתבאר דאף בדברי אמוראים שייך תנא ושייר. וצע"ע.

וע"ע בשו"ת נחפה בכסף ח"ב (חאה"ע סי' א' ד"ה איך שיהיו) שג"כ כתב שבדברי פוסק לא שייך תנא ושייר. ע"ש. ועיין בעין הרועים שם (דף ל"א) ובס' יד אפרים (בילצער) דף קפ"ה שכו' שממ"ש הש"ך יו"ד (סי' צ"ח ס"ק כ"ז) מתבאר ששייך תנא ושייר בדברי פוסק ע"ש. והמעין בש"ך יראה שבלשון אפשר אמרה וכמסתפק הוא (ואכמ"ל בד"ו) וכן תירין עוד תירין וע"ש בהגהות צבי לצדיק דמשמע דלית ליה כללא דש"ך ע"ש, וביד יהודה שם (בפיה"ק ס"ק ל"ד) כ' ג"כ דתנא ושייר, ע"ש. [ויש עוד לעיין בדברים ובספרי הכללים כטה"מ ועוד, ולא אסתייעא מילתא האידנא כ"ח אייר תשל"ה].

אמרי רמב"ם

בישיבת רש"י ז"ל אם מוכרך ב' ברכות על תפילין

רנ"ה. כתב בס' מאסף לכל המחנות על שו"ע או"ח (סי' כ"ה אות מ"ו) מ"ש ס' פע"ח דדעת רש"י ז"ל דעל תפילין יש לברך ב' ברכות, והוסיף שבס' פק"ה כ' דנוכל להעמיס כן בדברי רש"י ז"ל שאכן יסבור דמברך ב' ברכות ע"ש.

ויש להעיר דפשטות דברי רש"י בסוגיא במנחות (דף ל"ו ע"א) שמברך אחת, וכן כתבו משמו הרבה ראשונים, ע"ש בתוס' ובאור זרוע (סי' תקפ"ב) וע"ש, ובמרדכי הל' תפילין (דף י"ב ע"ב) ובעל העיטור וסמ"ג ומהר"ם ז"ל ורבינו ישעיה ז"ל בס' המכריע (סי' פ"ז) ובאגור (סי' ל"ו, ד"ד ע"ג) ועוד, ובאור זרוע שם כתב שיטה הישרה כרש"י, שמימיו אנו שותים ע"ש, וא"כ מ"ש בדעת רש"י ז"ל דס"ל דמברך ב' ברכות צ"ב. ועשו"ת משכנות יעקב או"ח (סי' כ"ז).

עוד כתב שם במאסף לכל המחנות (בד"ה והנה), שמצא ראיה לדבר זה שאכן רש"י ז"ל ס"ל שמברך ב' ברכות, ממה שכתב רש"י ז"ל בספר הפרדס (סי' ל"ח) ששם מבואר בהדיא שרש"י ז"ל מפרש לגמ' כשיטת ר"ת, ושיש לברך ב' ברכות, וא"כ ממילא צריך לפרש דברי רש"י ז"ל בגמ' שם ג"כ כך, שלא יהיה רש"י ז"ל סותר עצמו עכ"ל ז"ל.

והנה היה לו לכתוב שמקור דבריו הוא בס' תורת חיים (שם באות י"ב) שכבר קדם והביא דברי ס' הפרדס הנ"ל וכתב,, ודבר תימא ראיתי בפרדס גדול לרש"י שמפרש כאידך שיטות, ואולי חזר בתשובה מפירושו" וכבר העיר ע"ז המו"ל של ס' הפרדס (וורשא סי' ל"ה דט"ו ע"ד) ע"ש. ולפ"ז גם נסתר הכרחו של הר"ב מאסף ל"ה שכדי שלא תהיה סתירה צריך לפרש גם בדברי רש"י דבש"ס כך וכו', דאם חזר בו, א"צ לפרש כן וז"פ, ומה גם שאיני יודע היאך יש להעמיס בדברי רש"י דבש"ס כמ"ש בס' הפרדס ע"ש, ואף אם לא נימא כדברי התורת חיים דרש"י ז"ל חזר בו, מי לא אישכחנא בדוכתי טובא שרש"י ז"ל מפרש בב' אופנים שונים ויש ביניהם נפק"מ טובא להלכה, זל מקרי סתירה ושיש הכרח מכח זה להעמיס בדבריו ביאורים אחרים וכנודע ומפורסם דבר זה, ועיין למהרש"א ז"ל בקדו"צין (דף מ"ד ע"א) ורש"י דמאי (פ"ה מ"ט) ושבת דפ"ג וחולין דקכ"ח, ובפרדס יוסף ח"א (דף ע"ב ע"א) וח"ב (דף ק"ד ע"ב ודף רנ"ד ע"א ודף י"מ ע"א ודף תנ"ח ע"א) ובחלק ג' (דף צ"א ע"ב ודף ר"ל ע"א ודף שמ"ו ע"א) ובמ"א כ' בזה בס"ד ^{אוצר החכמה} ואכמ"ל.

אבל האמת לענ"ד דאין ראיה מספר הפרדס כלל איך רש"י ז"ל ס"ל, דידוע ומפורסם הדבר שבספר הפרדס המיוחס לרש"י יש הרבה דברים שלא מרש"י ז"ל יצאו אלא הם משאר הקדמונים ז"ל, ובביאורו ליש"ס כתב רש"י ז"ל להדיא דלא ככתוב בספר הפרדס ולא ס"ל כלל הנאמר בספר הפרדס. וזל"ש רבינו שליט"א בספר שיעורין של תורה (סי' ב' אות י"ד) ,,באמת רש"י ז"ל לא חיבר ספר האורה ולא ספר הפרדס ולא מחזור ויטרי אלא תלמידיו חיברו כל מה ששמעו מרש"י ז"ל והוסיפו בו דברים שמצאו לפוסקים קדמונים ונבספר הפרדס רוב הדברים אינם מרש"י ז"ל ורקמה שכתוב שם אומר רבי או הורה רבי או תשובה לרש"י וכיו"ב הם פסקי רש"י, כמבואר כ"ז בהקדמת ספר הפרדס למוהר"ח ערנרייך ז"ל, וכל זה נראה בעליל לכל מעיין עכלה"ט. ועיין לגרי"פ פרלא בביאורו לסה"מ של רס"ג ז"ל (ל"ת קס"ו, דקע"ח ע"ג) שכתב ,,מיהו אין הדבר ברור כי דברים אלו — שבספר הפרדס הגדול לתלמידי רש"י — הם מרש"י ז"ל, דידוע דשם בספר זה נאספו הרבה דברים שאינם מרש"י ז"ל אלא מגדולים אחרים ע"ש. וכיו"ב כתב בהגהות דבר הלכה שעל הלכות פסחים לרי"צ גיאת ז"ל (דף ט"ו ע"ב סוף אות רצ"ז) ע"ש, וע"ע לגאון הנצי"ב מוואלאוין ז"ל בהעמק שאלה (סי' נ"ד אות ד') ע"ש, והם דברים ברורים.

ולפיכך אין דבר תימא כלל ולק"מ במה שמצאנו בספר הפרדס שכתוב שם שיש לברך ב' ברכות בהנחת תפילין. ודע שהדברים שבספר הפרדס שם לקוחים מהלכות קצובות דרב יהודאי גאון ז"ל וכמ"ש במבוא לס' האורה (עמ' ד' ונ"ו) ע"ש וכ"כ המו"ל בס' הפרדס (עמ' כ"ב דפוס בודאפשט), ובאמת דעת בעל הלכות גדולות — שלדברי הרבה הוא רב יהודאי גאון ז"ל, ועמ"ש בזה בס"ד באוצרות ירושלים (חלק קצ"ט סי' תקצ"ד סוף אות ו') וע"ע בהגהות מהר"צ חיות סוכה (דף ל"ח ע"ב) ע"ש — שצריך לברך על תפילין ב' ברכות עיין לו בה"ג הל' תפילין, ובאגור שם ודו"ק.

ולהאמור בס"ד יש להעיר על מ"ש הגיעב"ץ ז"ל בשו"ת שאילת יעב"ץ ח"א (סי' מ"ו) בדין נתינת המטה בין צפון לדרום שכתב דבספר לקוטי פרדס המיוחס לרש"י ז"ל חזר בו רש"י ז"ל ממ"ש בביאורו לברכות (דף ה' ע"ב) דראש המטה צריך להיות לצד צפון ע"ש, ונמשך אחריו הגאון מלבי"ם ז"ל בספר ארצות החיים (סי' ג' ס"ג, אך מש"ש במאיר לארץ (אות מ"ו) ובארץ יהודה (אות ג' סד"ה לישן) שרש"י ז"ל בס' לקוטי פרדס כתב, "שיהיה ראשו למזרח ומרגלותיו למערב" לא מצאתי לשון זה בס' לקוטי פרדס, ורק כתוב שם (בדין חתן כשהוא בשנה ראשונה, עמ' 81), "ויהא ראש מטתו ופניו בעת שיבעול לצד מזרח" ואכמ"ל) וע"ע ברכי יוסף (סי' ג' אות ב') ע"ש ודוק היטב.

ובמחכת"ה הם ז"ל חשבו שכל האמור בספר הפרדס ולקוטי פרדס מרש"י ז"ל יצא ולפיכך כתבו דרש"י ז"ל חזר בו, אך ז"א, דלא כל האמור בספר הפרדס ולקוטי הפרדס הוא מרש"י ז"ל וכנ"ל באורך, ואוסיף בס"ד ראה שמ"ש בספר לקוטי הפרדס אין לייחסו סתם לרש"י ז"ל, דהנה עיין למרן ז"ל בב"י אור"ח (סי' שי"ח סד"ה וכתב הר"א) בענין קוליס האיספנין מה שהביא מספר הפרדס | ובספר הפרדס שלפנינו ליתא לזה, אך מצאתיו בס"ד בס"ס לקוטי פרדס (עמ' 148) ששם כתובים הדברים אות באות תיבה בתיבה ע"ש, ועיין בסמוך. ובאמת רש"י ז"ל בביאורו לש"ס לא ס"ל כן ולא הסביר כך, וכמ"ש בב"י שם ובמשנ"ב שם (בשער הציון אות נ') ע"ש ודו"ק וקצת. וע"ע כיו"ב שמ"ש בס' הפרדס לא אליבא דרש"י הוא, ואדרבה רש"י ז"ל בש"ס ביאר אחרת, בהגהות המו"ל לס' ראבי"ה הל' ר"ה סי' תקמ"א (עמ' רל"ז ציון 10) ע"ש כמה דוגמאות. וא"כ אין לנו לומר דרש"י ז"ל חזר בו ממ"ש בברכות (שם) בענין נתינת המטה בין צפון לדרום ויהי נח לדריהם ז"ל, מנ"ל דחזר רש"י ממ"ש בברכות י"ם, ואימא איפכא דממה שכתב (לדבריהם) בס' לקוטי פרדס מזה חזר בו וס"ל לעיקר כמ"ש בברכות ודו"ק (א) [עתה ראיתי במבוא לספר האורה (עמ' קמ"ב) שכתב בהדיא דהדברים בלקוטי פרדס דלעיל בענין נתינת המטה בין צפון ודרום לא מרש"י ז"ל יצאו אלא ממלקט אחר ע"ש ודו"ק].

וכן יש להעיר ע"ד הגחיד"א ז"ל דבשו"ת חיים שאל ח"א (סי' ע"א אות ו') הביא מספר הפרדס כת"י וס' האורה כת"י לרש"י ז"ל וכי דמיחלפא שיטתיה דרש"י ז"ל ממ"ש בביאורו לפ"ק דחולין, וע"ש שנדחק לתרץ, ולהאמור אין קושיא דהתם בספרים הנ"ל לא דברי רש"י ז"ל הם וכנ"ל באורך, ובפרט שהמעין היטב יראה שסגנון הדברים מראה שהם דברי הגאונים ואכמ"ל בזה. וכיו"ב יש להעיר

(א) יגב יש לעיין במה שכתבו דרש"י חזר בו בספר הפרדס, דהרי נודע דכל שיש סתירה בדברי פוסק ודבריו סתרא"י גינהו, אמרינן דדבריו שבגוף הסוגיא עיקר דסוגיא במקומה עדיפא והכי נקטינן וכמבואר בב"י יו"ד (ר"ס קפ"ב ד"ה ומ"ש וי"א) ובב"ת אור"ח (ר"ס תרנ"ו ד"ה קנה) ובאר"ר (סי' קפ"ד סוף אות ט') וע"ע סמ"ע (סי' רצ"ה סק"ז) ע"ש. [שו"ר בארוכה בזה ביר מלאכי כללי הפוסקים (אות י"ב) ובעין הרועים לגאון מהרש"ם

1234567

עמ"ש במחזיק ברכה או"ח בקונ"א (סי' ע"ד) ע"ש. [ודע דמ"ש החיד"א מספר הפרדס (סי' רצ"ו) לפנינו בספר הפרדס הוצאת הרחי"ע ז"ל לא נמצא, כיון שנדפס ס' הפרדס עפ"י כת"י חסר ע"ש במבוא ובמבוא לס' האורה, אבל בספר הפרדס שי"ל בוורשא נמצאים הדברים בסי' קכ"ו, אך הם דברי ספר האורה ומשם נעתקו וכמ"ש המו"ל י"ש, ואכן נמצאים הדברים בספר האורה שי"ל עפ"י כת"י (בסי' פ"ד) וכמ"ש בחיים שאל שם, וע"ע בסדור רש"י (סי' שס"ח) ובספר איסור והיתר לרש"י ז"ל (סי' י"ז) ע"ש ואכמ"ל בזה (ב).]

סוף דבר הנראה עיקר בשיטת רש"י ז"ל הוא כפשט דבריו בסוגיא במנחות שמברך על חפילין אחת, וכמ"ש גם הקדמונים ז"ל בשמו וכדלעיל, וע"ע בספר מעשה רב [מנהגי הגר"א זיע"א] סי' כ"ב ודו"ק.

ז"ל דצ"ה ע"ב אות ס"ו וד"ק ע"א אות כ"א ע"ש. וע"ע בטהרת המים (דף ג"א ע"ב סוף אות קכ"ג). וצל"ע בפרי תאר סי' פ"ז ס"ק י"ב ד"ה ולמין, ע"ש ודו"ק. וא"כ ה"ה י"ל כאן בדברי רש"י ז"ל [וכל זה לפי דרכם ז"ל דהאמור בספר לקוסי פרדס מרש"י יצא] ועוד יל"ע בזה.

ודע דכל זה אינו נפק"מ כלל לגמטשים אחר הכרעת רבינו האר"ז דס"ל דראש המטה יהיה לצד מזרח, יאף שבשו"ע (סי' ג') לא כ"כ, מ"מ לדברי ג"ע החיד"א ז"ל כשנחלקו השו"ע והאר"ז לנקטין כהאר"ז וכמ"ש כן בהרבה מחבורי קודשו, והבאתים בס"ד בהערותי שבסוף ס"ה ציון לנפש צבי, מידידי הרה"ג מרדכי שפיעלמאן שליט"א (דף ט"ב ע"א) ע"ש בארוכה, וכדעתו נקטו הרבה כגאוני בתראי ז"ל וכמ"ש שם בס"ד ע"ש, וע"ע לגר"ח פאלאגני ז"ל בכף החיים (סי' ל"א אות מ"ז) ועוד, ובאמת כדברי הגח"ידא ז"ל כבר כתוב בשו"ת דברי יוסף לגר"י אירגאז ז"ל שהבאתי שם, וע"ע בשו"ת באר מים חיים למהר"ש ויטאל (סי' י"ט) ושו"ת דברי חיים לגה"ק כצאנז ז"ל ח"ב (חאו"ח סי' ח') ואכמ"ל. ואף שבשו"ת בנין של שמחה (סי' ג') מצדד בהבנת דברי הוה"ק (פר' במדבר) דלא כדברי האר"ז, מ"מ כבר כתבתי בס"ד בס' תוספת חיים (עמ' מ"ד) וכן באוצרות ירושלים (חלק קצ"ח) מחבל נביאים שנקטין כהאר"ז אף שמשמע מהוה"ק שלא כדבריו ע"ש שכן כתבו הרמ"ז ז"ל באגרותיו (סי' א' וסי' כ"ו וע"ש סי' ד') והרש"ש ז"ל והגחיד"א ז"ל בשו"ת חיים שאל ח"א (סי' א') ומחזיק ברכה או"ח (סי' רפ"ב) ע"ש, ובעוד כמ"ק, והגר"ח פאלאגני ז"ל בס' חיים ומוזן ח"ב (אות קנ"ו) וע"ע לו בכף החיים (סי' י"ד אות י"ג) והשד"ח, והאדמו"ר ממנוקאטש ז"ל בשו"ת מנחת אלעזר ח"ד (סי' יו"ד אות ז') ובאות חיים (סי' ל"א ס"ב עמ' צ"ב וסי' ל"ד סק"ג ע"ש"ב) ובהרבה מחיבוריו כמ"ש שם, ועי' בס' דברי תורה, וכ"כ מו"ז ז"ל בכף החיים (סי' קס"א אות ל"ז וע"ע בסי' י"א אות מ"ה) וע"ש עוד, והן הובא שם עוד דברי הגאון מ"ס המלך ז"ל בשו"ת הון יוסף (סי' יו"ד, די"ג ע"ג) בזה ע"ש"ב, והביאו דבריו הגר"ח פאלאגני ז"ל בשו"ת חיים ושלום ח"ב (סי' י"ג דע"ז ע"א) ובשד"ח מע' חתן וכלה (סי' ה' ד"ה מצאתי) ע"ש ואכמ"ל, ומה גם שפסט דברי הוה"ק שם כהאר"ז ודלא כמ"ש הבש"ש, ויש עוד ראיות מכמ"ק בזה"ק לדברי האר"ז, ובמ"א כ' עוד בענין זה בס"ד, ועיין בציון לנפש צבי שם מ"ש בס"ד (וי"ל ע"ד ה"ה שליט"א שם) וכן מ"ש באוצרות ירושלים (חלק קצ"ג) בדעת הגר"א ז"ל בזה ועל דברי הבנין ש"ש והמשנה ברורה בזה ושו"ת בנין עולם (סי' ב') ואכמ"ל יותה.